

BIOAVANTGÁRD

– Gangesz és Himalája

*„Igazi templomok: nem ember alkotta, önkényes, felszíni képződmények, hanem egy valaha minden kétséget kizáróan létező, ősi, hősi kor közönyös maradványai.”
(Francis Ponge: *A kavics*. Tóth Réka ford.)*

Risikes – sokat hallottam róla, a legtöbb indiai utazó lelkendezve regélt a jóga világvárosáról. Amikor a budapesti indiai nagykövetségen a vízumra vártam, egy magyar nő is azt javasolta, mindenképpen látogassak el Risikesbe, mert ott nagy a nyugalom, jól ki lehet kapcsolódni. Meg aztán ott járt a Beatles zenekar is, a Maharisi Mahes jógi *asramjában* készítették el a demófelvételeket a *The White Album*jukhoz. És, nem utolsósorban, Lanczkor barátomnak (akinek az indiai utamat is köszönhetem) van egy verse, amelyben süt a Nap egy risikesi takaróra. Úgyhogy több impulzust is kaptam, hogy a rövid indiai utam során zarándokoljak el ebbe a közkedvelt városba, ahol Visnu megjelent egy fa alatt – innen ered a város neve is.

Az utazás előtt azonban egy különleges élmény várt még rám. Ugyanis a delhi egyetemen magyar nyelvet és irodalmat oktató kivételes és finom személyiség, Köves Margit, valamint a horvát lektornő, az energiabomba Đurđica Božić beszervezték az indiai hallgatóikat, hogy a verseimet felolvassák eredeti-

ben, magyarul, illetve horvát fordításban. Megható volt látni, ahogyan megküzdöttek a szövegekkel, nehéz feladat lehetett ez számukra, akkor is, ha nyelvi szempontból nem használok túl sok díszet, sőt valójában minél kevesebb retorikai virtuozításra törekszem. Mégis, a diákok alázatosan viszonyultak a verseimhez, többször zavarba is hoztak, amikor kitekintettek a szövegből. Engem alapvetően idegesít a túlszínészkedett, ripacs vagy túlságosan ünnepélyes szaválás, épp ezért tetszett ez az esetlenebb, ám tisztább megközelítés. Közben többször felvillant bennem, te jó ég, indiaiak olvassák a verseimet! Az indiai kiejtéssel mondott magyar szavak úgy hatottak, mintha lekaparták volna róluk a mázt, a verseim nyögésekre, kiáltásokra, elemi közléshalmazokra emlékeztettek. Ennek ellenére párszor úgy éreztem, hogy a felolvasások során a nyelv elidegenítő formáit átütötte egy-egy ösztönösen, érzelmi intelligenciával megértett vesszor.

A felolvasás után az én előadásom következett az *Új Symposion* folyóiratról és szerzőiről. Élénken figyelték a PowerPoint-os prezentációval előadott történeteket. Az egyik fiú azonban kiment a teremből, amikor Ladik Katalin, Marina Abramović és Vlasta Delimar fotóit mutattam meg nekik a jugoszláv nemi politika kontextusában. Megfeledektem arról, hogy a muszlimoknak tilos az idegen meztelen nő látványa. Ugyanakkor azt is tudtam, nem templomban, nem is az utcán vagyok, hanem egy olyan intézményben, ahol a művészet kultúrantropológiai tanulmányozása nem lehet tabu. A végén a tanárok és a diákok megköszönték az előadást, több kérdésük is volt a jugoszláv történelmi katalizmusról.

Miután elbúcsúztam a hallgatóktól, Margittal és Đurđicával hármásban robogtunk Margit kocsijával a buszpályaudvarra. Amikor megérkeztünk, elsőre úgy tűnt, egy modern reptéren vagyunk. A főbejáraton belépve a kijelzőkön városnevek sorakoztak, balra pedig egymás mellett az információs pultok. Ugyanakkor az indiai tartózkodásom alatt többször megtapasztaltam, hogy ami kívül csillog-villog, nem biztos, hogy belül is úgy

néz ki, és ez fordítva is igaz, sokszor a lepukant külső tartalmaz belsőt rejt. Amikor oda mentem az információs pulthoz, belül úgy nézett ki, mint egy lehasznált váróterem: repedezett fehér munkaasztal, megkopott időket idéző szürke járólapok, a csíkbajszos, zsíros hajú pultos férfi mögött koszosfehér fali háttér. Persze Magyarországon már hozzászoktam a lepusztult buszállomásokhoz, főleg a naftaszagú, zsúfolt szegedi állomás ilyen, ahol az információs pult úgy néz ki, mintha hirtelen összetákolták volna valami bontott épület hulladékából. Viszont Magyarországon Hermész Triszmegisztosznak van igaza: amint fent rothad, úgy lent is, és fordítva. Ezzel szemben India a meglepetések, a kiszámíthatatlanság terepe, igazi bioavantgárd. Amikor megkérdeztem a delhi buszállomás információs guruját, hánykor indulnak a bu-

szok Risikesbe, úgy pillantott rám, mint akit megszakitottak meditálás közben, és csak annyit válaszolt, hogy *eleven*, vagyis tizenegy. Szerencsére Margit perfektül beszél hindiül, így kihúzta a pultsból, hogy a busz a 11-es kocsállásról indul Risikesbe, hogy mikor, az majd kiderül a buszsofőrtől.

A peronoknál mindenhol üvöltözést lehetett hallani, mintha tűz ütött volna ki a közelben, és különböző irányokból folyamatosan áramlott a tömeg. Ám sehol sem tapasztaltam tülekedést, átkozódást. A buszvezetők, a jegyszedők teljes erőbedobással csalogatták az utasokat, torokszakadtukból kukorékolták, rikácsolták az útirányokat, városneveket. Vagyis a buszállomás is igazából olyan, mint egy bazár, ráadásul ugyanúgy alkudozni lehet a buszárakon, mint például a ruhákon. Mindez lenyűgözött, akárcsak az a

tény, hogy a 11-es kocsiallásról nem Risikes-be indult a busz, ahogyan azt az információs pultnál elhittük. De nem jártunk messze az igazságtól, ugyanis a 13-as peronon volt egy piros, sárga-kék virágmintákkal, Om-jellel, szerencsét szimbolizáló szvasztikákkal telepingált, itt-ott behorpadt tragacs, amely előtt egy pocakos sofőr állt a jegyszedővel, és mint tyúkárusok a piacon, közösen üvöltözték, hogy „Risikes, Risikes!”

Az út potom 260 rúpiába került, ami 1.040 forintnak felel meg (körülbelül háromszáz kilométerről, vagyis busztól függően hatnyolc óras útról van szó). A buszsofőr azt állította, öt-hat óra alatt Risikesben leszek. Kisé gyanakodva néztünk össze Đurđićával és Margittal, a hölgyek szerint lesz az tíz-tizenkét óra is, ám mivel más választás nem volt, felmentem a buszra. A sofőr azt állította, öt percen belül indul a busz, ami már a startban több mint fél órára elnyúlt. És míg vártuk, hogy elinduljon a csodacsotrogány, Margit-hoz és Đurđićához odavonszolódott egy kopasz legyezőárus, vásároltak is tőle. Đurđića a feleségemnek is vett egy legyezőt, a buszablakon keresztül nyújtotta át, vigyem csak haza, jó lesz az még a szegedi kánikulában! Erre a többi zsidárus vérszemet kapott, egymás után környékeztek meg a buszt, hol kókuszdarabokat, hol banánt, hol bizsut, hol pedig könyveket hoztak fel a buszra, vagy kívülről, az ablakokon keresztül kínálták a portékájukat. A legmeghatóbb az a könyvárus volt, aki úgy kocogott oda a buszhoz, hogy az egész testét eltakarta a maga előtt kézben cipelt könyvtornya, nem is értettem, hogy az istenbe látja a buszt. Persze angol nyelvű ponyva ponyva hátán, így nem vettem semmit, pedig reméltem, hogy előbukkan valami szépirodalom is, egy ilyen helyzetben igazi kincs lett volna megszerezni.

A busz akkor indult el, amikor a sofőr megunt a további utascsalogatást, és legalább félig megtelt a járgánya. Beindította a motort, majd mp3-ján megzendítette az indiai turbofolkot, amitől a busz úgy bömbölt, mint egy részeg bika. A kezdeti lelkesedés néhány méter után megcsappant, mivel hatalmas buszsor kígyózott a fő kijárat előtt. Több mint fél

óra kellett, hogy kijussunk a túlzásúfolt buszállomásra. Összesen körülbelül egy órával később jutottunk ki a „hivatalos” indulási időhöz képest!

Az út különféle szakaszokon át vezetett, szinte minden érzékszervem megkapta a magáét. Hol por gomolygott be az ablakon, hol tömény szmog, hol dögszag, kajaszag, vagy éppen finom szantálillat. Mindenütt bazárok, végeláthatatlan tömegek, illetve különböző színekben pompázó és csicsázó templomok. Iszonyatosan meleg volt, ki kellett nyitnom az ablakot, mert a buszon nem volt légkondicionáló. Csakhogy a beáramló por és szmog egy-egy pillanatra elviselhetetlenné vált, így gyakran becsuktam az ablakot, amitől viszont a mellettem ülő utas annyira kikészült, hogy pár másodperc után újra kinyitatta velem, így szórakoztattuk egymást egy darabig, míg végül meguntam és engedtem. Útközben többször eszembe jutott, te jó ég, én Indiában vagyok! És marhára élveztem a koszt, a lazaságot, ami körülvesz. Akkor is, ha a buszban a jegyszedő húsz rúpiával kevesebbet adott vissza, amit nem tettem szóvá, mivel nem volt kedvem vitatkozni nyolcvan forint miatt (így lehetek mások is vele, aztán a jegyszedő naponta akár ezer rúpiát is félretehet a zsebébe). Amikor a busz megállt egy kis pihenőre, én is leszálltam vacsorázni, és egy ételárusnál behajtottam az elveszített összeget, feleannyira, vagyis pont húsz rúpiával kevesebbre alkudtam le a rántott tököt és a rántott spenótnak tűnő nem tudom, mit.

A busz mindössze egyszer, az iménti pihenőhelyen állt meg, a többi állomáson a buszra futva szálltak fel az emberek, és ugyanígy ugrottak le róla, ha megérkeztek a városukba. A vezetési stílus enyhén szólva impreszjonisztikus volt: hol jobb oldalon, hol balon közlekedtünk, attól függően, hogy milyen irányból érkeztek a szembejövő kocsik, kamionok. Olykor dudálós koncert szakította meg a buszban hallható turbofolkot.

Közben volt egy kis balesetünk is, a nagy száguldozás közepette megkarcoltunk egy útszélen parkoló buszt, nagy zajjal leszakadt valami a járgányunkról, ez kábé este tíz körül lehetett. Nem volt üvöltözés, leszámítva

egy utast, aki hangosan kiabált a sofőrünkkel, valószínűleg szapult. Ez az eset arra volt jó, hogy a sofőr zenét váltson, a turbofolk helyett valami szitáros vallásos zene lengte be az utasteret, a sofőr pedig mindenre rádudált, amit csak látott vagy elképzelt. A szélvédőre ragasztott Krisna-képek is más fényben ragyogtak. Az út továbbra is fura szagokon át vezetett: dögszag, szemétszag, iszonyatos porfelhők, szmog, majd füstölők, sült olaj- és izzadságszag hatolt be a rozsdás konzervként zötyögő buszba.

Útközben megálltunk valami autószerelőre emlékeztető rozszant épület előtt, ahol „megjavították” a csodacsotrogányt: a szerelő lekalapálta a sérült oldaldísz (egy hosszú alumíniumszalagot), amit a jegyszedő felvitt a buszra, és szó szerint bebaszta a hátsó ülésre. Az alumínium velünk zörgött tovább. Derűs, szerethető hanyagság.

Az úton sehol sem láttam európaihoz hasonló buszállomást, sehol egy várostáblát. Gondoltam is magamban, honnan a fenéből fogom tudni, hogy Risikesbe értem?

Aztán egyszer csak felfigyeltem olyan reklámtáblákra, ahol a mobilszámok, utcanevek után feltűnt Risikes neve is. Éjfélkor, vagyis valóban a sofőr által ígért ötórás út után megérkeztem! Biztos, ami biztos alapon megkérdeztem a mellettem ülő utast, hogy ez Risikes? Igen, válaszolta, én meg tovább firtattam, mennyire van az állomástól a Laksman Jhula? Az utas azt javasolta, szálljak le itt, vagyis valami felüljárónál, mert innen körülbelül két-három kilométer gyalog. Így is tettem, még a buszállomás előtt leszálltam, és elindultam a felüljárón át, előtte meg is kér-

deztem az ott őrködő rendőrök egyikét, hogy jó úton indultam-e el, igen, biztattak, menjek csak tovább, már csak öt-hat kilométer van hátra. Vagyis három kilométerrel több, mint ahogyan azt a buszon elhittem! Rezignáltan nyugtáztam magamban, most aztán gyalogolhatok. Mindjárt az elején négy kóbor kutya állt velem szemben, de szerencsére egymással marakodtak valami cafatokon, tán patkánymaradványon, úgyhogy egyáltalán nem foglalkoztak velem. Aztán közben valami iszonyatos szeméthegeyknél teheneket láttam, de furcsa hangokat is, nem tudtam ki-venni a sötétből, mi lehet, csak reméltem,

hogy nem egy agresszív, éhes majom vicso-rog rám a homályból. Ahogy közelebb kerültem, megnyugodhattam: disznók voltak, egy egész család falta jóízűen a hulladékot. Pár méterrel odébb egy nagy barna ló sántított felém. Hihetetlen látvány volt, mintha egy Tarkovszkij-jelenetbe keveredtem volna. Ahogy elsántikált mellettem, továbbblódtam. Egy félbetört oszlopon hatalmas, döglött fekete denevér terült szét, vére lecsorgott a fehér betoncsonkon. Úgy hatott az egész, mint egy áldozati rítus horrorhulladéka. Pár lépéssel odébb pedig emberi nyögéseket hallottam, valahol szeretkeztek a csillagos ég-

bolt alatt. Már csak egy kattant jógi hiányzott, hogy a kép teljes legyen, és akkor mehetek a pszichiátriára, gondoltam magamban. Jógi helyett azonban egy fehér autó fékezett le mellettem, a sofőr érdeklődött, merre tartok. Megbeszéltük, hogy elvisz a szállásomra, amely szerint kábé négy kilométerre van (tehát a távolság a busz óta egyszerre csökkent és nőtt!). Bármennyire is erősködtem, a sofőr egy rúpiát sem volt hajlandó elfogadni a segítségért. Közben azért átfutott rajtam, talán ki fog rabolni, milyen kár lenne pont most meghalnom, alig éltem valamit! Amikor megérkeztünk a Laksman Jhulához, kiszálltunk a kocsiból, és innentől scooterral suhantunk át a vékony, gyalogos közlekedésre felállított karcsú hídon. Még mindig gyanakodtam, hátha átverés az egész. De nem, a figura elvitt a szállásomhoz, a Dev Ganga Hostelhez. Megkérdeztem a segítóm nevét, Ali-nak becézik, és kiderült, étterme van a hostellel szemben, az *Ali Baba*. Azok után, amiket addig átéltem, azon

sem lepődtem volna meg, ha Ali előveszi a zsebéből a csodalámpáját, hogy bemutasson dzsinnjének. Búcsúzásakor megbeszéltük Ali-val, hogy másnap nála ebédelek. Felhívtam a hostel tulajdonosát, és egykor már aludtam is a rendezett kis szobámban, amelyet potom ezerhatszáz forintos árért béreltem. Nem vagyok vallásos, de elalvás előtt hálát adtam az Úrnak, hogy nem feledkezett meg rólam.

Másnap délelőtt kimentem a hostel teraszára, onnan pillantottam le a Gangeszre, illetve a Himalája lábára, valamint a dinoszauruszi csontvázat idéző nagy Laksman-hídra. Belefeledkeztem a látványba, úgy éreztem, órákig tudnék bámulni ki a fejemből. Hagytam, hogy a gondolataim együtt sodródjanak a szent folyó látványával. Alattam sziklák és egy kis strand, ahol jógáztak, illetve a vízben fürödtek. Ady ehhez a folyóhoz kötötte a magyarság eredetét, amikor azt írja, „Jöttem a Gangesz partjairól”, nála az ázsiai eredet az elmaradottság szinonimája a fejlett Nyugat-Európával, különösen a művészeti központtal, Párizssal szemben. Én viszont úgy éltem meg a Gangeszt, mint valami hatalmas, ám kecses lényt, a természet nyugodt, magabiztos diadalát. A vize világos, elsőtán szürkének hat, de amikor lementem hozzá, testközelből barnásszürkésnek észleltem. Pillanatokon belül lekaptam magamról a gönceimet, és miután megmosdottam, fejest ugrottam a vízbe. Jéghideg volt, szinte már csípett, de hamar hozzászoktam, az állaga nem olyan sűrű, mint a Tiszáé, így könnyedén lapátoltam a kezemmel a vízben. Ahogy beljebb úsztam, erős sodrása magával ragadott. Noha az állaga hígabbnak tűnt, a Tiszánál sokkal nagyobb hatalommal uralta a testet, és bár élveztem a sebességet, vigyáznom is kellett, nehogy túl messzire vigyen. A parton úgy csillogtak az ezüst homokszemcsék, mintha izzottak volna. Amikor kiértem, páran már jógáztak, meditáltak, egy mester pedig hindu vallásos dalokat kántált egy idősebb európai hölgynek, aki úgy szívta magába a hindu verseket, amiket tán nem is értett, mint az újrafelfedezett, régi ízeket. Miután megszáradtam a parton, úgy éreztem, felkészültem Risikes személyes bevéte-

lére. Visszafelé a lépcsőn szembejött velem egy ember, hosszú, fésületlen ősz haja, csim-bókos szakállal elrejtette az arcát, csontsovány testéről úgy lógott a tógaszerű, gyűrött barna ruha, mint egy akasztóról. Egymásra néztünk, egy pillanatra zavarba jöttem, mire a figura *hari ommal* köszöntött. Olvastam is, hogy itt az a szokás, hogy a jógatanítványok és a mesterek így köszöntik egymást. Én azonban nem voltam egyik sem, ám jólesett, megtiszteltetésnek vettem, hogy ez a remete-féle alak üdvözl, mintha egy pillanatra megérintett volna a másik dimenziója.

Aztán ahogy felértem az utcához, elindultam jobbra, valahol sejtettem, hogy a Ram Jhula nevű hídnál fogok kilyukadni. Minden irányban bazárok: hátizsákot, sálakat, brokát-, selyem-, pamutruhákat kínáltak a roskadásig telt kirakatokban, vagy éppen vallásos kegytárgyakkal csalogattak, Buddhák és Krisnák és Visnuk és Sivák, valamint állat-attribútumaik minden méretben, változatban és mennyiségben és minőségben. A legtöbb boltból füstölő illatozott, szitárzene szólt, rosszabb esetben európai megvilágosodásra gyártott és szabott csöpögős szintipöntyögés. Indiai barátaim figyelmeztettek, ne vegyek szövetárut az utcai árusoknál, mert a legtöbbje kínai gyártmány. Akárcsak Európában, itt is sok a sarlatán, és nagyon észnél kell lenni, amikor a spiritualitást áruba bocsátják. Rómában is, itt is jó üzlet a vallásos turizmus. Mindenholnan mindenféle embert láttam, és Delhihez képest itt valóban sokkal több az európai, illetve a nyugati fehér ember. Hagytam, hadd sodorjanak magukkal a szagok, az emberi érintések, pillantások, úsztam az ismeretlen élmények Gangeszében. És ahogy a szent folyóban ügyelnem kellett, nehogy magába nyeljen, úgy itt is éberem kellett járnom a zsibárusok között, mert igen könnyen el lehet csábulni a színek, hangok, illatok örvényében. Én is vettem pár olyan bóvlit, amit nem kellett volna, de ez a tanulópenz belefért.

A legendás indiai uralkodóról, Ramról elnevezett híd zúfolt volt, eredetileg csak gyalogosok használhatnák, volt is egy tábla, amely tiltotta a gépjárművek közlekedését.

Ennek ellenére rengeteg motoros lavírozott a szűk hídon a gyalogosok közt, akiknek állandóan vigyázniuk kellett. Azonban senkit sem érdekeltek a folyamatosan dudáló, trombitáló motorosok, és senki sem sérült meg. A híd folyamatosan ringott a sok embertől, közben többször meg-megálltam, csodáltam a Himalája hatalmas testrészeit, a Gangeszt, a folyópartokat, ahol tehenek és emberek pihentek a kisebb sziklák közt.

Ahogy átértem a hídon, elindultam a hatalmas, végeláthatatlan, zsibongó bazársoron. Így ismertem meg Rajkumart, akinél ruhákat vettem a lányomnak, Julcsikának. Rajkumar igazán finom személyiség, meghívott egy teára, hogy beszéljünk. Ez is India, nemcsak a vallásos bazár vagy a mindenütt jelenlévő szegénység. Rajkumar azt mondta nekem, úgy látja, boltosként ritkán lát nevető európaiat. A kosz, a motorosok a hídon, a pénzhajszá őt is zavarja, ugyanakkor ő is a turistákból él, akkor is, ha a bolt nem az övé. Kiderült, hogy gitározik, meg is mutatta a hangszerét, játszottam is kicsit rajta. Ruhaboltjával szemben egy cédebolt állt, egész nap indiai meditációs zene áradt belőle, a cédekkel megpakolt, utcára kitett asztal alatt pedig egy fehér kóbor kutya szunyókált. Rajkumar szerint nagyok okos, bölcs eb. Nem csoda, hisz egész nap hallgatja a meditációs zenét, ki tudja, talán jógi lehetett valamelyik előző életében, mondtam indiai barátomnak, mire ő szelíden elmosolyodott, úgy tűnt, idegen tőle az irónia. Búcsúzáskor felkínáltam, hogy válasszon egyet a két író tollam közül. Hátrafordult, s nekem adta a saját gyöngyökkel, tükrökkel díszített tollát. Nem, nem, ezt nem fogadhatom el, mondtam neki, de Rajkumar nem tárgított. Végül választott a tollaim közül, s közös fotót is készítettünk. Csoda lenne, ha valamilyen módon még viszontlátnám.

Délután visszabattyogtam a hostelemmel szembeni Ali Baba étterembe ebédelni. Miközben felmáztam a félhomályos, sötétbarna lépcsőkön, furcsa érzésem támadt, mintha nem is étterembe tartottam volna. Odafönt pedig gyanús volt, hogy senki, de abszolút senki sem volt az étteremben. Életmentőm, Ali (vagyis hindu nevének Adit; az Alit a turis-

ták miatt használja, mivel az közismert név) egy koszos heverőn feküdt, a barátja közben internetezett a laptopján. A jobb napokat is látott faközöld falakon Bob Marley arcmása vigyorgott, itt-ott a marihuánalevél lenyomata, továbbá a REVOLUTION, illetve a MUSIC graffitik. Az étlap zsíros volt, a papír koszos, a teraszon majmok futkároztak, a fákról, tetőről ugráltak le, s időnként makogtak, ami inkább üvöltésre hasonlított, mindezt az „étterem” nyitott ajtaja mellett, vagyis bármikor beugorhattak volna egy kis elemózsiáért. Mégis miért maradtam? Mert Ali segített az éjjel, és megígértem neki, hogy nála ebédelek. Miután Ali telefonon felcsörögte, a szakács belustálkodott, némi idő után elkészítette a kaját. Az étel jó volt ugyan, és nem drága, mégsem voltam feldobva. Ebéd közben a piercinges orrú pincérnő fűvel, hasissal is kínált, és miután közöltem, hogy egyikkel sem élek, csodálkozva megkérdezte, kérek-e sört vagy whiskyt, esetleg vodkát? Furcsálltam, hogy Risikesben alkoholt is árulnak, nem ezt olvastam a turistabrosúrákban. A pincérnő, aki tán Ali szeretője is, mert közben ölelgettek egymást a kanapén, szóval a pincérnő nevetve mondta, Alinál bármit kaphatok, Alit mindenki ismeri Risikesben! Ali közben kifejtette, legjobban az izraeli vendégeket szereti, mert sokat szívnak, esznek, isznak, buliznak, és egyáltalán nem alkudoznak, szemrebbenés nélkül és nevetgélve fizetnek. Ezt a sztereotípiát még nem hallottam. Az étterme hétvégenként koncerthelyszín, úgyhogy Risikesben Ali babánál lehet megtapasztalni, hogy még a szentekkel, jógikkal teli városban is van egy lyuk, ahol megnyílik a pokol tornáca, és Ali csodalámpájából előgomolyog a marihuánafüst. Miután legurítottam egy nagyon magas alkoholtartalmú, nyolcfokos sört, megköszöntem a vendéglátást, majd megnyugodva, hogy ezt is túléltem, távoztam. Ugyanakkor, ha valamikor visszatérhetek még Risikesbe, Alit és különleges éttermét semmiképp sem hagyom ki a zárandoklatomból.

A hostelben kiültem a teraszra, onnan néztem le az alattam zajló Gangeszre, a Laksman Jhulára, a Himalájára. Hallgattam a környe-

zeti, természeti zajokat, figyeltem a fákon unatkozó, moccanatlanul figyelő vagy éppen tetvésző majmokat. Jó érzés volt kikapcsolódni. Előhoztam a szobámból a laptopomat, felnyitottam, és az e-mailjeim között ott volt a Forum igazgatójának, Virág Gábornak a levele, elküldte a *Fantomkommandó* regényem javított változatát utolsó átnézésre. Legutóbb pár nappal korábban, Delhiben néztem át. Miután a Kalligramtól Mészáros Sándor is áment mondott e-mailben, én is leellenőriztem a javításokat. Egy javaslatomról feledkezett meg csupán a tördelő, de úgy éreztem, azt úgy is kell hagynom. A regényben ki akartam javítani azt a részt, amikor az elbeszélő azt állítja, hogy a korcs Snoopy „örömben” nagyot vakkantott, úgy éreztem, ezt pusztán az állat testmozgásával kell érzékeltetni, így elkerülöm az állat ideologikus, humanista ábrázolását. Ám ki tudja, talán az állat mégiscsak antropomorf lény, és fordítva, az ember pedig animális. Különös, hogy éppen Indiában akadtam meg ezen a kérdésen, ahol a reinkarnáció tanának megfelelően az állat és az ember közötti átjárás természetes lelki folyamat. Elégedetten csuktam le a laptop fedelét. Amikor elkezdtem írni, eszem ágában sem volt, hogy Indiában, a Gangesz fölött zárom le végleg a *Fantomkommandó*t. Az alattam kanyargó folyót figyeltem, a ködpárás Himalája ormait. A szemközti parton egy hindu templom harangozott. A hostel takarítónője közben odaslattyogott a terasz korlátjához, majd jó nagyot harákkolt, s beleköpött a Gangeszbe. Ezzel pontot tett az i-re, ideje elfelejteni egy időre a regényemet, nyugtáztam magamban.

Este már a *Lonely Planet* utaskönyv, illetve a Đurđica által is ajánlott Little Buddha kávézóban és étteremben vacsoráztam. Nagyon hangulatos hely, bambusznádas tető, diszkrét fények, az egyik asztalsora pedig egyenesen a Gangeszre nézett le a magasból. A derűs kiszolgálás, az ízes étel, a funkzyzene, az árak barátságosak, semmi turistaátverés, akkor sem, ha az éttermet zömével európaiak, amerikaiak látogatják, és leginkább a fiatalok. Én egy hatalmas banános-mézes palacsintát rendeltem, kísérőnek pedig a Green

Buddha nevű, csupa zöldségből készült *juice*-t. Közben persze eszembe jutott, hogy vajon a dzsúsz milyen vízből készült? Akármilyenből is, meg sem kottyant. Közben figyeltem a levegőben terjengő marihuánaillatra, és noha nem élek vele, megvolt ennek is itt a helye. Ha még egyszer úgy adódik, akkor egészen biztos megfordulok még a kis Buddha kávézójában.

A finom vacsora után betértem egy üres, régi hindu templomba. A csicsás színek kopott változatukban igazi patinát adtak az épület belsejének. A nyúzott giccs szép, az idő teszi azzá. Leültem a kőpadlóra, egyedül voltam a templomban, belül is elcsendesedtem. Pár perc múlva úgy éreztem, erő árad belém. Lila ezotériának hangzik, de nem tudom más-hogy ezt kifejezni. A fejem búbjától lefelé áradt, bizsergett a fejbőröm, a tenyerem. Amikor felálltam s odamentem egy-egy szent szobrához, fokozódott a lüktetése, mintha egyszerre éreztem volna a testemben, illetve magamon kívül is, mintha hullámvölgyévé változtam volna át. Megköszöntem az ajándékot a templomnak, majd távoztam, s elvegyültem a tömeggel az éjszakában.

Útközben figyeltem valami zenefosz-lányra, kiderült, egy hindu templomban énekelnek. Betértem a régi templom falai közé, először állva figyeltem a körülbelül tíz ülő indiait énekük közben, egy európai sem volt köztük. Gyerekek, szülők, felnőttek énekeltek örömben, este tizenegy körül járhatott az idő. Leültem közéjük, hallgattam őket, hagytam, hogy átjárjon a közösségi örömről. Amikor befejezték, *sukrija*, mondtam nekik, vagyis megköszöntem, hogy köztük lehettem. Megirigyeltem őket, hogy ilyen felszabadultan tudják imádni istenüket, hogy hitük nem a félelmen alapul. Aztán a szálláson elalvás előtt az jutott eszembe, hogy nekem is szükségem lenne egy ilyen belső, szilárd hitre. Ám ez jellegzetesen európai gondolkodásmód, mert szembenállásként, az „én kontra világ” dualista rendszerében fogalmazódott meg. Ez pedig konfliktust teremt, ami gyökéren ellentmond a meditatív hindu felfogásnak.

Másnap dél körül betértem egy könyvesboltba képeslapot vásárolni. Senki sem volt a

boltban, a pénztárnál egy gyerek ücsörgött. Angolul szólítottam meg, ám ekkor a fiú oda-szólt a padlón alvó apjának, aki nagy nehezen felnyitotta szemét, a képeslapos kérdéssemre pedig megrázta a fejét. Jó kis munkahely, gondoltam magamban távozáskor. Amúgy egy nappal korábban is találkoztam hasonló munkakedvvel, délután négy körül lehetett, amikor egy mozgóárus pulton egy kisfiú tártott szájjal aludt. Le akartam fotózni, ám a gyerek olyan szép volt alvás közben, hogy úgy éreztem, megfosztom valamitől, ha lencsevég-re kapom. Rajkumar is akkor csinált szünetet munka közben, amikor kedve szottyant, és nekem bejön ez a nyugodt hozzáállás a munkához, időhöz, noha Európában az izgatott hajtás lehetetlenné teszi ezt az életmódot.

Végül egy élelmiszerboltban vettem képeslapot. A posta kopott kis épület, két salterral. Az üvegablakok előtt rozsdás vasrácsok fogadtak. A pénztáros nagyon megörült, amikor felfedezte, hogy az egyik levelemet Szerbiába küldöm, lelkesen emlegette a szerb teniszé-bajnok, Đoković nevét. Kiderült, hogy Indiában óriási rajongótábora van a szerb teniszé-nek, a meccsei alatt tele vannak a kávéházak, hangosan szurkolnak neki. A magyarországi küldeményeimre a pénztáros nem szólt semmit, még Hosszú Katinka sem került szóba. Ennek megfelelően alakult a képeslapok kézbesítési ideje is: hiába szomszédos országok, a Szerbiába küldött képeslap egy hét, a magyarországi viszont két hónap alatt érkezett meg. Az idő és a tér illúzió, mondaná egy bölcs jogi. És ezt az indiai posta is alátámaszthatja.

Elveszítettem a bankkártyámat. Nem lopás volt, mert amikor letiltottam a kártyámat, a számlámon érintetlen volt az összeg, pedig akkor már órák múltak el a kártya eltűnése óta. A bankkártya elvesztését először úgy éltem meg, mintha levágták volna egy testrészem. Ahogy elengedtem, felszabadítóan hatott a hiánya. Szerencsére volt elegendő készpénzem, így nyugodtan utazhattam a következő úticélomhoz, a Himalája egyik csúcsán székelő Mussoorie (Muszuri) nevű városba. Normális, vagyis lepukkant busszal mentem, és amikor átszálltam Dehradunban, ingyen utaztam tovább, ugyanis a jegyszedő lusta

volt felállni, dolgozni, így nem fizettem egy árva petákot sem. A halálfélelmet idéző serpentinek aztán világossá tették számomra, miért maradt inkább ülve a jegyszedő. Egy állomáson felszállt egy figura hatalmas kartondobozzal, amikor nagy nehezen feltápaszkodott, kiszakadt a doboz alja, rengeteg csirke futott szét a lábak között. Kotkodácsolás és hangos jajveszékelés töltötte be a buszt. Útközben az egyik csirkére ráléphettek, mire az felröppent egy nő mellkasára, aki ijedtében felsikoltott. Annyi minden van itt Indiában, pont a csirkéktől fél? – furcsálltam. Miután a megizzadt gazda összeszedte a csirkéit, letopant mellém, az egyik csirkéje pedig a lábamon pihentette a fejét. Egymásra néztünk a csirkésszel, majd hangosan felröhögtünk. Végül tőle kérdeztem meg, hol kell leszállnom, készségesen megmutatta, elmagyarázta, mit hol találok, majd azzal búcsúzott, amikor megérkeztünk, hogy *Welcome to India, Sir!*

Mussoorie-t, akárcsak Újdelhit, a gyarmatosító angolok hozták létre, luxus-pihenőhelynek szánták. Van egy nagy, központi könyvtára, általános iskolája, gyógyszertára, és persze bazárja, számtalan étterme. A levegő tizenöt fokkal hűvösebb, mint Risikesben, így igazi őszi időjárás fogadott, fel is vettem a farmerkabátomat. A híres vízesést nem láttam, mert kifutottam az időből, későn jutottam fel, és nem akartam a városban éjszakázni, miután másnap kora délután előadást kellett tartanom Delhiben a Balassi Intézetben.

1880 méteres magasan jártam. Elképesztő volt lenézni a lelátókról a ködbe, az alattam gomolygó felhőkbe burkolózó hegyoldalra. Időnként a nap betűzött a felszakadozott ködtakarón, és ilyenkor megvillant pár percre a szédítő himalájai látvány.

Egy hindu templomban a papot érdekelte, honnan jöttem. „Á, európai”, válaszolta Magyarország hallatán, és nagy mosollyal megsimította a hosszú szakállát. Hátrafordult, majd megkínált citromos vízzel és banánnal, végül elmormolt értem egy imát. Akárcsak másutt, semmi erőszakos térítés. Olyan volt, mintha valaki csupán jó szerencsét kívánt volna.

Este indultam vissza Delhibe. Először az átszállóvárosba, Dehradunba tartottam. Ami-

kor megérkeztem, egy indiai nő segítségével eljutottam a főpályaudvarra. Épp abban a percben indult egy légkondicionált volvo-busz Delhibe! Ha öt perccel később érkezem, már nem találom ott a buszt, és ki tudja, mikor indult volna a következő, hiszen Indiában minden kiszámíthatatlan. Úgyhogy Delhibe már egy jó minőségű busszal utaztam, az útiköltség is a duplájába került, ennek megfelelően inkább a középosztály utazott rajta. A légkondicionálótól bepárasodtak az ablakok, szinte semmit sem láttam az útból. Eltűnt India. Mintha az a nyers, vitális világ, amit Risikesbe való utazásom során megtapasztaltam, nem is létezne. Dupla árat kell tehát fizetnie annak, aki el akarja hinni, hogy Indiában nincsen szegénység. Erre az illúzióra rácáfolt, hogy a jegyszedő most is megpróbált átverni, ugyanis azt állította, nincs aprója, majd akkor adja oda a visszajárót, ha megérkeztünk hajnalban Delhibe. Aztán persze emlékeztetni kellett erre, ám itt is volt segítségem, mert az út során megismerkedtem két elegáns és igencsak értelmes hindu utastárssal, akik nem hagyták, hogy átverjenek. Ugyanakkor a világon bárhol átvernek, a kapitalizmus rendszere is erre épül. „Senki sem kivétel / mindenki bevétel”, írja Domonkos István egyik versében.

Indiát többek között a turizmus tartja fenn, és a külföldi utazó abban a hitben szórhatja itt a pénzét, hogy mindent megvásárolhat, hiszen minden olcsóbb, mint otthon, még a spirituális megvilágosodást is le lehet alkudni a felére. Egyvalamit azonban nem lehet aprópénzre váltani. A Beatles zenekar egyik gitárosa és énekeese, George Harrison épp Risikesben talált rá a mesterére, aki saját bevallása szerint semmire sem tanította a tanítványát, és épp ezáltal ismert önmagára. Véletlen? Én a kiszámíthatatlanság fogalmát használnám inkább, tudván, hogy, mint minden elnevezés, ez is kikezdhető, szétszedhető, a visszajára fordítható. India bioavantgárdja nem áll szemben senkivel és semmivel, nem rombolja a hagyományt, nem építi a jövő tökéletes társadalmát, és nem lehet rá felkészülni.

(2016. szeptember 27–29.)